

Dr MILAN MALI

Baza društva je pokretačka snaga podruštvljavanja odbrane i zaštite

*Smisao i sadržaj priprema
za opštenarodnu odbranu¹*

Obično se u vezi s ovom temom daje više ili manje pregledan opis institucionalnih odnosa, ovlašćenja, prava i dužnosti subjekata, organa i tela koji se bave pitanjima opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, naravno sa kritičkim osvrtom na praksu. Međutim, akcenat treba da bude na *smislu i sadržaju*, dakle, na otkrivanju i sagledavanju ciljeva koji se žele postići i na karakteru određenih procesa koji se odbrambenim pripremama iniciraju i otvaraju.

Pripreme za opštenarodnu odbranu i društvenu samozaštitu mogu se tretirati samo kao izraz i komponenta izgradnje i funkcionisanja ovog sistema u miru, u vanrednim situacijama i u ratu, tj. u uslovima opštenarodnog odbrambenog rata, dakle samo u okviru jedinstvenog odbrambeno-zaštitnog organizovanja i delovanja celog društva. Stoga mi izgleda da je potpuniji odgovor na postavljeno pitanje bliže izvesnoj filozofiji i teoriji opredeljenja i prakse, nego samoj normi i empiriji. To ne znači da se zbog toga može biti apstraktan u analizi, već naprotiv, i ovakav pristup izričito zahteva puni uvid u raznovrsnost i konkretnost odbrambenih priprema, samo što se one tretiraju i doživljavaju prema svojoj svrsi

¹ Namera je da se u ovom članku, u susret XII kongresu SKJ, pokrenu i podrže neka teorijska razmatranja dalje izgradnje sistema opštenarodne odbrane i društvene samozaštite, pre svega sa stanovišta njihovog podruštvljavanja.

I promenama koje nastaju u životu i u razvoju društva. Imajući na umu to da ukupni razvoj stalno donosi nove kvalitete i da je podruštvljavanje odbrane i zaštite klasnog sadržaja (kao izraz razvoja i učvršćenja socijalističkog samoupravljanja), sasvim je jasno da se koncepcija ONO i DSZ zapravo i ne može ni dobro razumeti, niti ostvarivati, izvan ove filozofije i teorije, izvan sinteze i uopštavanja. Sa tog stanovišta možemo mnogo dublje da uđemo u suštinsko pitanje marksističke analize — ne samo oceni da li misao teži praksi, već i saznanju i odgovoru na pitanje — da li praksa teži misli, tj. da se bavimo odnosom normativnog i stvarnog na način koji unapređuje život i poziciju revolucionarnih promena.

Suština pitanja je, izgleda nam, u tome što se *jačanje odbrambenih snaga društva može ostvarivati samo na osnovu svestranog razvijanja i ostvarivanja koncepcije ONO i DSZ*. Upravo je to put da se što brže i uspješnije prevaziđu i pojave jednostranog pristupa na koje je ukazao i drug Tito na XI kongresu SKJ, tj. slučajevi da se u središte stave isključivo pripreme za oružanu borbu i vođenje opštenarodnog odbrambenog rata. Ovim zadacima zaista treba dati prioritet, ali pod uslovom da se pripremi najveći deo stanovništva za to da u eventualnom ratu, u skladu s koncepcijom, obavlja poslove u privredi, civilnoj zaštiti, zdravstvenoj službi, obrazovanju, nauci, kulturi i drugim društvenim delatnostima.

Podruštvljavanje je izraz novog karaktera odbrambene koncepcije uslovljenog socijalističkim samoupravljanjem

Prenošenje poslova odbrane na šire društvene strukture nije nekakav poseban izum socijalizma, niti njemu kao društvenom sistemu pripada monopol na takav pristup odbrani. Još od buržoasko-demokratskih revolucija, uvođenjem opšte vojne obaveze, širi narodni slojevi postaju osnovna snaga oružane borbe, koju inspirišu i vode vladajuće klasne snage i vrhunski politički krugovi u tim režimima. To obeležje je kapitalistički sistem očuvao do današnjih dana. U opštoj koncepciji rata i u ratnim planovima danas se razrađuju svi postupci i mere elemenata političkog sistema i svih materijalnih resursa. Na primer, španski ustav od 29. decembra 1978. godine u članu 30. utvrđuje da Španci imaju pravo i dužnost da brane Španiju, a u članu 8. se naglašava da oružane snage imaju zadatak da štite suverenost i nezavisnost zemlje i da brane njen teritorijalni integritet i ustavni poredak. Može se zaključiti da je

ovde naglašena i demokratska intonacija prava i dužnosti odbrane, ali je stvarni domašaj tih opredeljenja omeđen karakterom političkog sistema, dominantnom ulogom oružanih snaga i prerastanjem »prava« odbrane u podaničku dužnost vršenja vojne obaveze, tj. dužnosti koje se zakonom razrađuju.

Iako su autentične socijalističke revolucije ostvarene kao narodni pokreti oružanom borbom, protivrečnosti kroz koje je prolazio (a pre svega zbog tendencija dogmatizacije, birokratizacije i etatizacije) presudno su uticale da socijalizam to svoje narodno i demokratsko obeležje koncepcije oružane borbe u osnovi napusti i da, na svoj način, iskaže i potvrdi opšti proces otuđenja društvenih sila. Te sile postaju monopol iznad društva i njegovih vitalnih funkcija, tj. odbrana se određuje kao najvažnija funkcija države i zadatak oružanih snaga, a postaje stvar naroda utoliko što se uvodi opšta vojna obaveza.

Može se zaključiti da se danas u svetu izrazito naglašava uloga stajaćih armija, koje, uz opštu mobilizaciju rezervnog sastava, nose težišne odbrambene poslove i zadatke. Stoga su ukupna organizacija i usmerenost državnog i političkog sistema, koji su vezani za ratnu politiku i praksu, okrenuti ka održavanju i pripremanju stajaće vojske, ka diplomatiji i državnoj bezbednosti, pri čemu svi ti poslovi imaju obeležje državnih prerogativa. Naravno, treba uočiti da se sve više teži i sve većem učešću naroda, ali ono u tim uslovima nema izvorni karakter i realnu osnovu u društvenim odnosima, već je izraz indoktrinacije i raznih manipulacija u okviru vladajućih klasnih odnosa i političkih režima, mada je svet danas sve više izložen i pritiscima u pravcu šire demokratizacije, koje diktiraju eksploatisane klasne snage.²

Dakle, karakter društva, njegovih klasnih odnosa i političkog sistema u biti opredeljuje i koncepciju rata i oružane borbe. U svim tim sistemima oružana sila je, u stvari, autoritaran, a time i najautoritativniji činilac zaštite postojećih odnosa i instrument politike vodećih društvenih snaga u međunarodnim odnosima. Protivrečnost između karaktera društvenog sistema i potrebe da se čovek ispoljava kao osnovni nosilac borbenih dejstava rešava se preobraćanjem klasnih odnosa u režim političkih principa, kojima se daje farsa građanske i patriotske dužnosti. U stvari, vojni i bezbednosni sistemi svih zemalja su najklasnije, i time najjemenitnije, sredstvo pretvaranja vladajućih klasnih odnosa u političke. Pri tome se mora imati na umu da oni dejstvuju kao uhodan instrumentarij

² Dr Gavro Perazić: *Samoupravno društvo i narodna odbrana*, Gledišta, 6—7/69, 871.

transformisanja, u koji, pre svega, idu: ideologija, političke partije, informisanje i druge institucije političkog sistema, koje više ili manje imaju i vojnu funkciju. U današnje vreme se, u skladu s prirodom svakog političkog sistema, taj instrumentarij uključuje i u tzv. specijalni rat protiv drugih zemalja. Na taj se način može postići zavidan stepen militarizacije stanovništva, što je u istoriji poznato.

Upravo se na razlici našeg i tih drugih sistema može videti suština pitanja postavljenog u ovom članku. *Sistem socijalističkog samoupravljanja, prevazilazeći klasnu ograničenost sistema o kojima sam govorio, na temelju produkcionog odnosa socijalističkog samoupravljanja, stvara novo srce i dušu i u osnovi novu koncepciju odbrane.* U toj koncepciji funkcija odbrane i zaštite nije transformisana spoljna sila klasne i političke moći, već unutrašnja snaga koja izvire iz produkcionih odnosa socijalističkog samoupravljanja. Funkcije odbrane i zaštite postaju izraz, izvor i snaga ukupnog preobražaja i života političkog sistema. Na toj osnovi koncepcija ONO i DSZ se izgrađuje i ostvaruje se samo kao funkcija političkog sistema, već i kao činilac razvoja. To je *najveća istorijska revolucija vojnog činioca*, koji od parazitske tvorevine društva, u službi njegove klasne suštine, postaje kreativni činilac razvoja, radne i životne situacije i opšteg procesa razotuđenja.

Na taj način se stvaraju društveno-istorijske pretpostavke da se u punom smislu ostvari Marksov i Lenjinov pojam — *naoružani narod*, koji i nije ništa drugo nego izraz toga da je radni čovek i samoupravljač osnovni subjekt u miru i ratu. To je uslovilo *menjanje i suštine vojne organizacije društva, koja dobija isključivo opštenarodnu odbrambenu funkciju.* U tome je osnovni odgovor na pitanje o smislu i sadržini odbrambenih priprema. Jer, *upravo mesna zajednica, osnovna organizacija udruženog rada i opština afirmišu i učvršćuju radnog čoveka i građanina u društvu, bez čega se ne može ostvariti ni koncepcija naoružanog naroda, budući da se ona zapravo na tome i zasniva.*

U tome su date i osnove kontinuiteta društveno-ekonomskog i političkog sistema u ratu, jer podruštvljenost funkcija odbrane i zaštite, samoorganizovanost i masovnost u ostvarivanju zadataka i originalni smisao tog procesa učvršćenog u neotuđivim i neprikosnovenim pravima na odbranu i zaštitu — u punom smislu izražavaju stanje naoružanog naroda u mirnodopskim uslovima.

Naše društvo je, dakle, duboko zašlo u razotuđivanje »otuđenih sila«. Koncepcija ONO i DSZ ima u tome posebnu ulogu i nepo-

sredno odražava takvo stanje. Naravno, podruštvljavanje je uslovljeno stepenom homogeniziranja društva i ukidanja izvora klasno-socijalnih konflikata.³ Zato možemo reći da je društvena suština naših odbrambenih napora u učvršćenju i zaštiti samoupravnih socijalističkih odnosa i pune suverenosti naroda i narodnosti u okviru Jugoslavije.⁴

Treba imati na umu da upravo izgrađivanje i ostvarivanje odbrambeno-zaštitnog sistema najdublje odražava prirodu i bitne funkcije političkog sistema socijalističkog samoupravljanja, da upravo u totalitetu klasnog društvenog procesa jedinstvo odbrane i zaštite nalazi svoj smisao i funkciju. Naime, kako ističe Edvard Kardelj,⁵ stabilnost i preobražaj društva se ostvaruju akcijom na tlu socijalističkog samoupravnog razvoja, u pluralizmu samoupravnog organizovanja i interesa i u borbi s protivnicima socijalističkog samoupravljanja, čiji najpuniji okvir određuje sistem ONO i DSZ. Činjenica da će, u skladu sa socijalističkim samoupravnim razvojem, stalno slabiti materijalni, ideološki, kulturni i drugi osnovi antisamoupravnog i antisocijalističkog pritiska i delovanja, ne oslobađa vodeće društvene snage sa Savezom komunista na čelu obaveze da tu borbu stalno vode i da stalno imaju u vidu okolnosti društvenog preobražaja. Da bi ostvario svoj prvenstveni, ovaj drugi zadatak, *sistem ONO i DSZ se mora učvrstiti i izgrađivati i kao funkcija izgradnje i razvoja socijalističkih samoupravnih odnosa*. Jer, samo se na osnovu društvene borbe koja se vodi radi toga da radnička klasa zavlada celinom društvene reprodukcije može izgrađivati odnos prema bitnim vrednostima društva, a time i sagledavati izvori i oblici ugrožavanja ustavnog poretka — dakle, graditi i ostvarivati sistem odbrane i zaštite. Procenjivanje vojne, političke i bezbednosne situacije samo je poseban tretman stalne i prioritetne borbe za kontinuitet revolucije, za njeno potvrđivanje na uvek višem nivou.

Baza društva opredeljuje karakter podruštvljavanja i snagu odbrambenog sistema

U celokupnom posleratnom razvitku jugoslovenski odbrambeni sistem je po osnovnoj težnji i rezultatima izražavao proces demokratizacije društva. Krajem šezdesetih i početkom sedamdesetih

³ Dr Gavro Perazić: *navedeno delo*, 872.

⁴ Mitja Ribičić: *Naoružani narod u odbrani socijalizma i nezavisnosti, i Opštenarodna odbrana Jugoslavije*, Beograd, 1970, str. 26.

⁵ Edvard Kardelj: *Pravci razvoja političkog sistema socijalističkog samoupravljanja*, Beograd, 1977.

godina došlo se do saznanja da jačanje naše odbrambene sposobnosti može da se postigne samo stvaranjem takvog odbrambenog sistema koji će po osnovnom karakteru biti čvrsto oslonjen na društvenu praksu borbe za socijalizam i samoupravljanje, i povezan sa samom prirodom celokupnog društveno-političkog sistema. Stoga je izgrađeno opredeljenje da se jačanje opštenarodne odbrane i društvene samozaštite zasniva na područjavanju svih poslova i zadataka. Time je otvoren put da se jače iskažu iskustva iz NOR-a kao narodne revolucionarno-demokratske socijalističke revolucije, a u tom sklopu se morao tražiti i odgovor radi što uspešnije aplikacije nauke, tehnike i tehnologije, te savremenih iskustava oružane borbe i ratovodstva, u vlastitom odbrambenom sistemu.

Takav razvoj je naročito pojačan koncepcijom samoupravljanja kao integralnog odnosa. Na toj osnovi ONO i DSZ »preuzimaju« i »angažuju« ceo politički sistem socijalističkog samoupravljanja, odnosno odbrana i zaštita postaju imanentne svim njegovim funkcijama, oblicima organizovanja i delovanja. Ipak, ne može se staviti znak jednakosti između političkog sistema i ONO i DSZ. Reč je, pre svega, o najšire opredeljenoj funkciji političkog sistema i stoga se ova dva sistema potvrđuju, prevazilaze i dograđuju. Pri tome, ne možemo u svakoj društvenoj funkciji apsolutno i apriori videti odbranu i zaštitu. Sve društvene funkcije u istorijskom aspektu zaista daju identitet jednog društva, koje se samim tim i brani, odnosno sve što ima i razvija i štiti i brani, a to čini svim svojim aktivnostima. To je, međutim, opšti filozofski pogled na odbrambenu i zaštitnu funkciju, koja, naravno, nije bez svog smisla. No, mnogo je određenije i funkcionalnije ako se u vezi sa odbranom i zaštitom utvrđuju određene funkcije i aktivnosti kojima se doprinosi jačanju odbrane i zaštite društva.

U jugoslovenskoj koncepciji područjavanja odbrane i zaštite i obezbeđenja kontinuiteta političkog sistema u ratu, stvorene su pretpostavke da se tako reći ceo politički sistem »subjektivno« i realno ostvaruje u službi odbrane i zaštite. Sistem ONO i DSZ teži da zahvati sve funkcije i aktivnosti, da se izrazi integralno, iako u skladu sa razvojem društva i interesima odbrane i zaštite isto tako teži da izgradi kriterijume prioriteta i koncentričnih krugova i da obezbedi neposrednu usmerenost pojedinih funkcija i zadataka u odbrani i zaštiti. U sklopu tog procesa društvo definiše i izgrađuje pojedine funkcije, institucije i aktivnosti.

U tom smislu specifičan izraz imaju specijalizovane komponente ONO i DSZ, a vojna komponenta među njima posebno. Suštin-

ski problem je u potrebi da one što više odgovore karakteru društvenog organizovanja, odnosa i ciljeva razvoja i da na taj način budu izraz područstvenosti i specijalnih zadataka u vezi sa zaštitom i eventualnim ratom. U tom pogledu posebno mesto imaju osnovne organizacije udruženog rada, mesne zajednice i opštine, i to ne samo u tome što njima pripada obaveza da izvršavaju (po samoj koncepciji organizovanja i osposobljavanja radnih ljudi i građana, samoupravljača i angažovanja svih materijalnih i ljudskih potencijala) najveći deo praktičnih zadataka i poslova, već i zbog toga što na toj osnovi počiva ceo sistem odbrane i zaštite u svom savremeno razvijenom obliku i sadržaju. *Baza društva je, dakle, nosilac izražavanja i utemeljenja svih suštinskih obeležja odbrambeno-zaštitnog mehanizma.*

Koje su idejno-političke osnove i u čemu je sadržina područstvljavanja opštenarodne odbrane i društvene samozaštite? S tim u vezi treba imati na umu dve stvari. Prvo, te su se osnove izgrađivale polazeći od samoupravnog razvoja i u skladu s njim. U tom pogledu Titove revolucionarne inicijative i stavovi koje je izrazio na X i XI kongresu SKJ imaju presudan značaj. Izgradili smo koncepciju samoupravljanja kao celovit društveni odnos, postavili delegatski sistem i tome adekvatne federativne odnose, a Zakonom o udruženom radu se opredelili za odlučnu bitku za produkcijske odnose socijalističkog samoupravljanja. Drugo, na toj osnovi i u skladu s našim revolucionarnim tradicijama i procenom ukupnih kretanja u svetu, otvorili smo snažan proces izgradnje i dograđivanja koncepcije i doktrine opštenarodne odbrane i društvene samozaštite.

Ukupan društveni razvoj je bio, dakle, presudan momenat što smo i na području odbrane i zaštite društva došli do temeljnih opredeljenja i sadržaja. I u vezi s tim je došla do izraza Titova revolucionarna inicijativa. Navešćemo samo ideju o »ježu«, opredeljenja koja sadrži razgovor u Bugojnu, zatim stavove izražene u istupanjima na poslednjim kongresima SKJ. Partijsko i državno rukovodstvo su precizirali ta opredeljenja, koja bi se najsazetije mogla iskazati u sledećem: *područstvljavanje, ali u novom kvalitetu, tako da odbrana i zaštita postanu deo društvenog odnosa, jedinstvo odbrambeno-zaštitne funkcije društva i kontinuitet političkog sistema u uslovima opštenarodnog odbrambenog rata, uključujući i situaciju na privremeno zaposednutoj teritoriji.* To je uslovilo i odredilo niz kvalitativnih koraka, kako u društvenom sistemu u celini, tako i u sistemu ONO i DSZ kao relativno posebno izraženoj organizaciji i funkciji političkog sistema, kako na institucionalnom

planu (komiteti za ONO i DSZ) tako i u sadržinskom pogledu. Najdalje smo otišli u razradi samoupravljačke koncepcije opštenarodnog odbrambenog rata, tj. oružane borbe kao osnovnog vida borbe i otpora, razvijanjem i izgrađivanjem teritorijalne odbrane.

U područjavanju odbrane i zaštite, odnosno u izgradnji koncepcije ONO i DSZ, najdublji izraz je dobila strategijska linija razvoja socijalističkog samoupravljanja i utemeljenje istorijskih revolucionarnih tekovina. Time samoupravljanje obogaćuje svoj institucionalni i politički sadržaj i učvršćuje svoju klasnu suštinu. Ovde nije reč o područjavanju kao demokratizaciji u smislu vršenja državnih funkcija, već o procesu klasno-istorijske redefinicije tih funkcija, koji je izražen u samokonstituisanju, samorganizovanju, samoopredeljenju i samosvesti. To daje nove osnove i impulse razvoju samoupravljanja. *Društvo na toj osnovi konstituše i nove sadržaje, metode i sredstva odbrane i zaštite kroz koje socijalističko samoupravljanje pokazuje istorijske prednosti u odnosu na druge sisteme.*

Ostvarivanje koncepcije o naoružanom narodu u eventualnom ratu i efikasan prelazak na stanje u kome rat i odbrana zemlje postaju osnovni cilj i zadatak celokupnog političkog sistema socijalističkog samoupravljanja ne bi bili mogući ako se već u miru ne bi ostvarivala odgovarajuća koncepcija područjavanja odbrane i zaštite. To nam stvara i poziciju da se maksimalno racionalno i efikasno ponašamo u pogledu konkretnih odbrambenih i samozastitnih priprema. No, to podrazumeva i poziciju borbe protiv birokratsko-tehnokratske iluzije da se odbrambene pripreme mogu »urediti«, »razraditi« i »uvežbati« bez obzira na stvarnu razvijenost socijalističkih samoupravnih odnosa, političke svesti i jedinstva koji na tome izrastaju. Drug Tito je više puta isticao da je *područjavanje odbrane i bezbednosti revolucionaran proces* i da ga je nemoguće zamisliti bez ostvarivanja samoupravnih prava, da su bezbrojne niti kojima su društveno-politički razvoj i život i odbrane i zaštite međusobno povezani i uslovljeni.

Materijalna osnova područjavanja odbrane i zaštite je u činjenici koju je drug Tito istakao na ovaj način: »Jačanjem našeg samoupravnog društva jača i uticaj radničke klase, tj. onih snaga koje stvaraju materijalna dobra, a samim tim jača i odgovornost za odbranu i zaštitu«. ⁶ Naša idejno-politička polazišta u tom pogledu su vrlo jasna: »Koncepcija opštenarodne odbrane, kao naš klas-

⁶ Intervju J. B. Tita *Vojnom delu* decembra 1973. i *Vojno delo*, vanredno izdanje, maj 1980, 225.

no-socijalni i idejno-politički pogled na odbranu zemlje i opštenarodna odbrana kao viši stepen organizovanosti društva za ovaj zadatak, izrasta iz samoupravnog bića našeg socijalističkog društva, revolucionarnih iskustava NOB-a, nezavisne, nesvrstane i miroljubive spoljne politike Jugoslavije i iz spoznaje mogućnosti uspešne odbrane naše samoupravne zajednice u slučaju eventualne agresije. Opštenarodna odbrana je funkcija svih subjekata našeg društva i omogućuje da se udruženi proizvođači i građani organizuju za odbranu i da se za nju angažuju celokupni potencijali naše samoupravne socijalističke zajednice ravnopravnih naroda i narodnosti».⁷

Pri tome, imamo na umu to da u našoj koncepciji ONO i DSZ u potpunosti dolaze do izraza istorijski tok i samosvojnost naše revolucije. U toj svetlosti su posebno značajni razlaz sa Kominformom i kritika staljinizma, kao i sve etape klasnog učvršćenja naše revolucije. Odbrambeno-zaštitna osnova našeg društva i sadržina patriotske svesti su, dakle, najtešnje vezani za celokupan tok klasno-revolucionarnog procesa. Josip Broz Tito ukazuje na »kontinuitet koncepcije opštenarodne odbrane, koja je nastala i potvrdila se u narodnooslobodilačkom ratu i revoluciji. Ona se kontinuirano razvijala kroz cio period naše socijalističke izgradnje, onako kako se razvijalo cijelo naše društvo. A to nije bilo kretanje u pravoj liniji, već buran proces izgradnje novog, samoupravnog socijalističkog društvenog sistema. Bez shvatanja klasne suštine naše revolucije i uloge oružanih snaga u oružanoj borbi i revoluciji, bez razumijevanja našeg puta u socijalističkoj izgradnji i njim povezane odbrambene politike, ne mogu se razumjeti ni naš savremeni društveni razvitak i suština klasne borbe, ne mogu se shvatiti socijalistički karakter ni zadaci oružanih snaga u odbrani nezavisnosti, samoupravnog socijalističkog sistema i tekovina naše narodnooslobodilačke borbe i revolucije».⁸

Činjenica da smo u razvoju opštenarodne odbrane postigli toliko da je drug Tito na X kongresu SKJ te rezultate uvrstio u *najkrupnija dostignuća našeg posleratnog razvoja*, omogućila nam je da na XI kongresu SKJ, u skladu sa ukupnim preobražajem društva, dalje razradimo novi kvalitativni korak i da se praktično za njega opredelimo. Ta stanovišta i opredeljenja izražena su u referatu druga Tita i u drugim dokumentima XI kongresa SKJ i pre svega izražavaju i naglašavaju ulogu društvene baze.

⁷ *Platforma za pripremu stavova i odluka Desetog kongresa SKJ*, Komunist, Beograd, 1973, 125.

⁸ Intervju J. B. Tita *Vojnom delu* decembra 1973. i *Vojno delo, vanredno izdanje*, maj 1980, 226.

a) Poslovi ONO i DSZ obavljaju se sve više *u radu i uz rad*, postaju deo redovnih, svakodnevnih aktivnosti i radnih zadataka. Iz samog produkcionog odnosa socijalističkog samoupravljanja izrastaju odbrana i zaštita kao neprikosnoveno i neotuđivo pravo, kojima se učvršćuje samoupravni položaj radnog čoveka i građanina i njegova pozicija u celokupnoj demokratizaciji i humanizaciji društva.

b) Radni ljudi i građani, *samoupravljači, sami organizuju svoju odbranu i samozaštitu* u radnim i društveno-političkim zajednicama, a samo neophodne zajedničke poslove prenose na društvene, posebno za to organizovane institucije, kao što su Jugoslovenska narodna armija i služba bezbednosti, što je u našim istorijskim uslovima puni izraz razrade i ostvarivanja marksističke koncepcije naoružanog naroda.

Delegatski sistem i ostvarivanje prava i dužnosti delegatskih skupština je osnovica podružnjavanja poslova i zadataka odbrane i priprema društva za opštenarodni odbrambeni rat. Time se osiguravaju odlučujuća uloga i uticaj radničke klase i radnih ljudi, kao i to da ONO, kao i DSZ postanu sastavni deo celokupne društvene reprodukcije, planiranja, samoupravnog sporazumevanja, društvenog dogovaranja i ostvarivanja politike fronta organizovanih socijalističkih snaga u svim oblastima društvenog života. Treba podsetiti da je XI kongres SKJ naglasio značaj stalne i uporne akcije, posebno u delegatskom sistemu i unutar delegacija, kako bi *zadaci na području ONO i DSZ bili stalna briga u svim stepenima delegatskog odlučivanja*, kako bi se i *skupštine društveno-političkih zajednica više ispoljavale kao organi odlučivanja, kontrole i usmeravanja u toj oblasti*.

U tome je značajan aspekt osposobljavanja i priprema društvene baze. Sve komponente sistema ONO i DSZ razvijaju se u skladu sa svojom specifičnom ulogom, zadacima i namenom, s tim što se vodi računa o karakteru i efikasnosti celog sistema. Osigurava se nastavak rada i delovanja društveno-političkog i ekonomskog sistema u ratnim uslovima, uključiv i privremeno zaposednutu teritoriju, a s tim u vezi se vrše određene pripreme i prilagođavanja. Na utvrđenim idejno-političkim osnovama Savez komunista i komiteti za ONO i DSZ stvaraju uslove i obnavljaju narušene ili uništene strukture društveno-političkog organizovanja i neposredno preduzimaju mere vezane za opštenarodni odbrambeni rat.

c) U poslovima na području odbrane i samozaštite *učestvuje ogromna većina stanovništva, praktično svi koji su sposobni*, odnosno, prema novom zakonu, svi radno sposobni građani SFRJ.

d) U celokupnom sistemu ONO i DSZ ostavljene su *široke mogućnosti za stvaralačko, samoupravno i samoinicijativno delovanje* u pogledu organizovanja, obuke, opremanja, snabdevanja, pa i načina upotrebe i dejstva jedinica teritorijalne odbrane, što je u skladu sa doktrinarnim stavom — da je oružana borba osnovni vid borbe i otpora.

e) Pristupilo se usavršavanju postojećih i pronalaženju novih, još boljih oblika organizovanja oružanih snaga i naponi su usmereni na to da se u skladu s našom koncepcijom i iskustvima iz narodnooslobodilačkog rata i drugih oslobodilačkih i revolucionarnih ratova *dalje razvijaju strategija i taktika oružane borbe*, i da se oružane snage i svi potencijali zemlje pripremaju za odbranu od eventualne agresije. Pri tome se u potpunosti potvrđuje životnost stava druga Tita da su Jugoslovenska narodna armija i teritorijalna odbrana *jedinstvene oružane snage naše zemlje, kao što mora biti i jedinstven sistem opštenarodne odbrane u cjelini, jer to zahtijevaju karakter našeg društveno-političkog uređenja, karakter i fizionomija eventualnog rata, i da su to dva oblika organizovanja oružanih snaga na jedinstvenim klasnim, političkim i vojnim ciljevima, da obje te komponente imaju istu društveno-političku suštinu.*⁹

Najnoviji proces i ne izražava ništa drugo do *primenu Titove revolucije o povezanosti vojnog i političkog činioca*. Pri tome »jugoslovenski sistem samoupravnih socijalističkih odnosa, u kome se podruštvljavaju i odbrambeni poslovi, neposredno ili posredno utiče i na vojnu sadržinu opštenarodne odbrane na svim područjima ratne vještine. Društveni odnosi, uopšte uzev, utiču na cilj i sredstva rata, ali je u jugoslovenskoj praksi, baš zbog podruštvljenosti poslova odbrane, taj uticaj znatno izraženiji.«¹⁰ Na susretu samoupravljača »Crveni barjak«, povodom dodeljivanja povelje i plakete »Crveni barjak samouprave« Jugoslovenskoj narodnoj armiji, Edvard Kardelj naglašava da ona, kao jedinstvena oružana sila radničke klase i svih naših naroda i narodnosti, »u užem smislu te riječi nije organizacija koja bi se mogla graditi na principima samoupravljanja, ali ogroman dio oružanih snaga naših naroda i narodnosti danas je organizovan kao opštenarodna odbrana — a to

⁹ Isto, 225.

¹⁰ Nikola Ljubičić: *Opštenarodna odbrana — strategija mira*, VIZ, Beograd, 1976, 101.

znači i kao samoodbrana samoupravljača. Na taj način opštenarodna odbrana je direktan izraz sistema samoupravljanja i odlučnosti samoupravljača da brane svoja društvena prava i svoju slobodu. Sem toga, Jugoslovenska narodna armija kao cjelina nije samo zaštitnik nezavisnosti naših granica, nego i zaštitnik samoupravnih i socijalističkih odnosa u našem društvu.¹¹

f) *Savez komunista, kao vodeća i usmeravajuća snaga u društvu*, ostvaruje svoju posebnu političku odgovornost i kohezionu ulogu u ONO i DSZ, razvija političko jedinstvo, ekonomsku i društvenu stabilnost i čvrstinu društva, političku svest i uverenje u sistem ONO i DSZ i perspektive ONOR-a.

g) *Socijalistički savez* kao politička osnova delegatskog sistema i kao front organizovanih socijalističkih snaga, osnovni je okvir i nosilac *podruštvljavanja odbrane i zaštite, ostvarivanja koncepcije naoružanog naroda i priprema za ONOR*. Kao politička osnova opštoj organizaciji i akciji ONO i DSZ, on povezuje i objedinjuje aktivnost društveno-političkih i društvenih organizacija, društava i udruženja u opštenarodnoj odbrani i u pripremama za rat, doprinosi podizanju spremnosti i organizovanosti radnih ljudi i građana za odbranu i razvijanju jugoslovenskog socijalističkog patriotizma; svojom političkom aktivnošću povećava njihov uticaj i učešće u odlučivanju u ovoj oblasti, doprinosi da zadaci na području opštenarodne odbrane prožimaju delegatsko odlučivanje na svim stepenima; učestvuje u izradi i usklađivanju planova i pripremnih mera za odbranu i zaštitu; obavlja pripreme za svoje delovanje u ratu i sa Savezom komunista na čelu organizuje i politički vodi opštenarodni odbrambeni rat.

Ceo taj proces, u svojoj kompleksnosti i istorijskom značenju, pokazuje da su odbrana i zaštita neprikosnoveno i neotuđivo pravo koje proizilazi iz produkcionog odnosa socijalističkog samoupravljanja i čini njegov sastavni deo. Isto tako, *ONO i DSZ izražavaju i nacionalni kontekst našeg istorijskog bića*. Naime, još u NOB-u je koncipiran i ostvaren autentični socijalni i nacionalni program borbe. Odbrana i zaštita društva se ostvaruje kao revolucionarni proces i interes radničke klase i radnih ljudi na istorijskoj liniji klasnog i nacionalnog oslobođenja, u okvirima i na osnovama koji su određeni konkretnim društveno-istorijskim obeležjima tog procesa. Kao naslednik te istorijske prošlosti, naša koncepcija opštenarodne odbrane je u načelnom i praktičnom smislu za-

¹¹ Citirano prema Nikoli Ljubičiću — *Predgovor* za knjigu E. Kardelja *Revolucija i vojna misao*, VIZ, Beograd, 1980, 14.

držala to obeležje. Naravno, nacionalni kontekst deluje u savremenom okviru i sadržaju njegovog ispoljavanja, osobito sa stanovišta zadataka socijalnog i nacionalnog oslobođenja na ovoj etapi razvoja, stabilnosti i jedinstva, te nacionalne i patriotske svesti.

U razradi uloge svakog subjekta u sistemu ONO i DSZ polazi se od njegovog ustavnog položaja i zadataka u političkom sistemu socijalističkog samoupravljanja, i od toga da se opštenarodna odbrana izgrađuje i ostvaruje kao deo jedinstvene odbrambeno-zastitne organizovanosti društva. Polazeći od toga da se zadaci i poslovi opštenarodne odbrane obavljaju u radu i uz rad i kao deo redovnih aktivnosti i radnih zadataka — svaki organ i organizacija, u skladu sa svojim ustavnim položajem, donosi odluke, organizuje se, deluje, preduzima odbrambene mere i priprema se za odbranu i zaštitu.

Uloga organizacija udruženog rada, mesnih zajednica i opština, proizilazi iz njihovog karaktera i mesta u političkom sistemu socijalističkog samoupravljanja. Polazeći upravo od toga, naša *konceptija ONO i DSZ naglašava velik značaj baze u celokupnim priprema društva. U procesu samoupravnog socijalističkog preobražaja saznavaju se stvarni uslovi i potrebe odbrambenih i samozaštitnih aktivnosti*, obezbeđuje se da radni ljudi i građani sopstvenim snagama i sredstvima štite društvene i materijalne vrednosti i samoupravljanje, da vode odlučnu borbu protiv svih antisamoupravnih i antisocijalističkih pojava i njihovih nosilaca. U skladu s konkretnim procenama i potrebama, razvijaju se oblici organizovanja i osposobljavanja, koji treba da obezbede njihovu što veću aktivnost i stvaralačku ulogu u miru i ratu. Na Jedanaestom kongresu SKJ naglašen je zadatak da se stalno međusobno usklađuju i da se proveravaju planovi odbrane i planovi proizvodnje, prometa i usluga za potrebe društva i oružanih snaga u ostvarivanju opštenarodne odbrane, da se stalno unapređuju postojeća i pronalaze nova rešenja za obezbeđenje materijalnih, organizacionih i drugih pretpostavki za uspešno ostvarivanje zadataka privrede i društvenih delatnosti u odbrani i zaštiti u svim uslovima.

Polazeći od povezanosti odbrane i zaštite sa celokupnom radnom i životnom stvarnošću, sa stanovišta dalje izgradnje tog sistema i jačanja odbrambene sposobnosti, poseban značaj ima oživotvorenje stavova poslednjih sednica CK SKJ.

*O nekim obeležjima naše doktrine
i koncepcije ONO i DSZ vezanim
za ulogu baze društva*

Podruštvljavanje odbrane i zaštite stvara pretpostavke i čini izvesnom orijentaciju da se agresoru nametne otpor svim raspoloživim snagama i sredstvima, da se osigura maksimalno narastanje odbrambene moći društva, odnosno efikasna destrukcija agresorove moći u uslovima opštenarodnog odbrambenog rata. Stavljanjem u središte života radnog čoveka i građanina i podsticanjem njegovog stvaralaštva — najbolje se otvara perspektiva za punu sintezu oružane borbe i svih drugih oblika borbe i otpora, tj. za totalni otpor agresoru svim raspoloživim snagama i sredstvima.¹² Opštenarodni odbrambeni rat i nije ništa drugo nego totalna podruštvljenost i prioritet zadataka odbrane i zaštite u ratnim uslovima. Stoga svoje korene, svoju tradiciju i dinamizam ONOR već danas stiže u podruštvljavanju odbrane i zaštite društva.

Ako dalje idemo u sagledavanju ovog pitanja, jasno uočavamo da su i naša doktrina i praksa borbe protiv hegemonizma i dominacije u međunarodnim odnosima najdublje povezani sa karakteristikom sistema, izvornim interesima revolucije, pa stoga i sa podruštvljavanjem odbrane i zaštite, tj. sa konstituisanjem samoodbrane, što je najeminentnije izraženo u sadržaju priprema za ONO u organizacijama udruženog rada, mesnim zajednicama i opštinama. Upravo taj prostor odbrambenog organizovanja i aktivnosti najbolje otkriva smisao Titove maksime: »Radimo kao da će sto godina biti mir, a spremajmo se kao da će sutra biti rat«. U isto vreme, na toj osnovi se učvršćuje orijentacija i saznanje da je naša odbrambena moć praktično nemerljiva i da izgrađivanje naše odbrane ne možemo nikad uzimati kao savršen proces.

Zadatak je da stalno teorijski i praktično uočavamo mogućnosti i razrađujemo potrebe i interese daljeg jačanja odbrambeno-zaštitnog sistema u raznovrsnim oblicima organizovanja, pripremanja i delovanja, i da ih što temeljnije usmeravamo, već prema proceni vojno-političke i bezbednosne situacije u svetu. Jer, samo tako smo uvek aktuelni u pripremama i spremni da u punoj meri odgovorimo potrebama sa stanovišta promena u ponašanju spoljnog činioca, metoda i oblika primene sile u savremenim uslovima.

¹² Radovan Radinović: *Zadaci u daljoj teorijskoj razradi koncepcije ONO i DSZ*, Vojno delo, 1—2/80, 71.